

De aalscholver gaat nooit meer weg

Jelle Boonstra

De Nederlandse vissers stapten naar Brussel: help ons, neem draconische maatregelen tegen de aalscholver, die vreet al het viswater leeg. Onzin, zegt Ronnie Veldkamp, nationaal aalscholverspecialist uit Steenwijk: de aalscholver eet nauwelijks 'commerciële vis' en wie de kolonies van nu verstoort, roept een doem over zich af. Dan komen er alleen maar aalscholvers op andere plekken. Weg krijg je ze niet meer.

Aalscholver met jong op nest (foto Ronnie Veldkamp).

Een waarschuwing per telefoon: "Trek iets ouds aan, je kunt worden ondergescheten, er kunnen half verteerde vissen op je vallen, je zult wegzakken en je komt buitengewoon vies thuis."

Van harte welkom in de wonderwereld van de aalscholver. Veldkamp (54) woont in Steenwijk. Ooit belandde hij als dienstweigeraar (en zojuist afgestudeerd ecooloog) bij Natuurmonumenten in de Weerribben. Mocht daar vogelparen in kaart brengen. Opeens viel hem ook alle telwerk ten deel bij de Bakkerskooi, een aalscholverkolonie bij Wanneperveen

en oudste van het land. Hij voelde zich een uitverkorene, want het bleek braakliggend onderzoeksgebied. Een begrip dat letterlijk genomen dient te worden.

Waar anderen voor een studie-onderwerp naar Spitsbergen moeten reizen, viel de van oorsprong Zwollenaar het onderzoekswerk ten deel in zijn achtertuin.

Hoe leven aalscholvers, wat eten ze? Wat is hun rol in het ecosysteem in beviste wateren?

Intrigerende onderzoeksvragen, die hij sinds 1983 probeert te beantwoorden, al is dat meestal op onbezoldigde basis. Het brood komt op de plank door biologisch onderzoek als ergens een milieuvergunning moet komen. Dankzij geld van een stichting voor onderzoek naar waterbeheer verwerkt hij de bevindingen nu een jaar lang in een trits aan wetenschappelijke artikelen en rapporten.

Gaandeweg heeft hij meer sympathie voor de aalscholver gekregen. Sympathie voor een underdog ook, want de vogel werd bejaagd (tot dat in 1965 verboden werd) en beschimpt. In encyclopedieën omschreven als lompe vogel, die na elke visduik onbeholpen de vleugels laat drogen, want van een laagje beschermend vet is-ie niet voorzien. Alle groei verdwijnt waar de aalscholver verschijnt, is een populair vooroordeel. Dat lijkt al direct bevestigd als Veldkamp op de computer de kolonie vanuit de lucht toont op Google Earth. Spierwit te midden van het groen: aalscholverpoep.

Er op uit, maar. In Wanneperveen start Ronnie Veldkamp met geoeffend gebaar de buitenboordmotor van zijn punter. De kolonie is taboe voor buitenstaanders, bejaging is er hier sinds 1959 al niet meer: dit is een vrijplaats voor de soort. In 1926 werd de broedplek gekocht door Natuurmonumenten, de eerste aankoop van een groeiend natuurimperium. "Hier is het allemaal begonnen", zegt hij, twee kettingsloten openend. Dat is wel weer erg Nederlands - natuur achter slot en grendel.

De ornitholoog komt er als vanzelf in zijn natuurlijke biotoop, hij wijst op de krakeend, de ijsvogel, grauwe ganzen en natuurlijk op alle aalscholvers, die in honderden nesten zitten, dicht bij elkaar, het ziet er wel sociaal uit. De meest bomen, nu nog kaal, lopen gewoon elk jaar uit, verdedigt hij zijn kolonie, niks geen kaalslag hier. Hij loopt voorop, verrekijker op de buik, gekleed in gedekte groene kleuren. Gevolgd door de verslaggever in een inderhaast aangeschaft blauw regenpak van de Action.

Daar, op de grond liggen ze: de braakballen van aalscholvers. Hier gaat het om, zegt hij en pelt aan een bal. Aalscholvers eten vis, die verteert snel in de maag, maar sommige botjes, keeltanden en gehoorsteentjes (de 'otolieten') minder. Zo'n beest braakt na een voedzame maaltijd zijn slijmvlies uit met alle botjes en dat ligt als ballen verspreid in de kolonie.

Vijfduizend heeft hij er in de verstreken jaren open gepulkt. Dat niet alleen: thuis, onder de microscoop, deed hij nauwgezet onderzoek: van welke soort zijn de botjes, hoe groot zijn die vissen geweest en uit hoeveel gram bestaat een maaltijd van een aalscholver aldus?

Hoogste tijd trouwens om een tweede vooroordeel te beslechten. Aalscholver betekent losjes vertaald: palingvreter. Dat past bij de beschuldiging van vissers dat aalscholvers 'het IJsselmeer hebben leeggevrotten'. Maar Ronnie wijst met een pootje van zijn Lennonbril naar de tandjes en een stukje kaak: "Deze zijn van spiering, deze van baars en dit", doceert hij, terwijl we weg zakken in de zachte veenbodem die De Wieden zo beroemd maakt, "is zowaar snoekbaars. Volgroeide paling heb ik in zeer bescheiden hoeveelheid gevonden, de afgelopen twee jaar al helemaal niet." Hij pelt een tweede bal en schat de maaltijd daarin op meer dan honderd spierinkjes. Verder staan blankvoorn, brasem, zeelt en kolblei op het aalscholver menu: "Niet-commerciële vis. Ofwel vis, die niet door beroepsvissers wordt gevangen." Z'n boodschap: vogel en visser zitten in de praktijk minder in elkaars vaarwater dan gedacht.

Uit een nest klinkt een gulpend geluid, flotsj klinkt het op de grond: een fluim vis, door een aalscholver uitgespuwd om de aandacht af te leiden van het nest in de boom. Ronnie

Veldkamp fotografeert de maaginhoud, devoot op de knieën. Een kwartiertje eerder reikte hij al welwillend zo'n visje aan: "Voel eens, nog helemaal warm." Thuis moest hij beloven geen braakballen meer mee te nemen. Echtgenote en zijn dochters vonden ze stinken, maar in zijn toon ligt verontwaardiging besloten: door de maagsappen is het zo schoon als wat, het ruikt amper.

Maar goed beschouwd, wat voor informatie kunnen braakbal nummer 5001 en 5002 in feite toevoegen aan die eerste vijfduizend? Bij het determineren zag hij vaak bolletjes van kraakbeen en ontdekte dat het een soort aambeeldjes zijn waarmee karperachtige vis hun voedsel fijnmalen, kauwplaatjes zijn het. Aan de vorm is de soort te herleiden, aan de grootte ervan de lengte en het gewicht. Zo ontwikkelde hij een meetmethode en het is een norm geworden die internationaal bij aalscholveronderzoek wordt gebruikt. Dat methodische onderzoek maakt hem tot geducht tegenstander van de vissers. Soms is het wel erg veel meten trouwens, er kunnen stukjes van 250 vissen in één zo'n bal zitten. Een strafwerkbal - noemt hij die. Omgerekend zat in die ene bal 537 gram vis. Maar het grafiekje laat ook wel maaltjes van 270 gram zien (het vismaal in het najaar) - een mooi gemiddelde voor de rest van het jaar is vier tot vijf ons.

Aanzienlijk minder dan de 'drie kilo vis', die de aalscholver volgens de Nederlandse Vissersbond elke dag eet. Voorzitter Johan Nooitgedagt uit Emmeloord eiste bij 'Europa' ingrijpen en inmiddels is toegezegd om internationaal te bezien of de aalscholverstand minder kan. "Drie kilo? Dan vertelt Nooitgedagt onwaarheden, dat weet hij zelf", zegt Veldkamp gedeceideerd. Met zijn Powerpoint-presentatie was hij al eens bij de bond te gast. "Ze kennen dus de feiten, ik beschouw dit maar als lobbytaal."

De roep in te grijpen is er niet voor het eerst. In de jaren '90 kondigde visserij- minister Van Aartsen al 'onorthodoxe maatregelen' aan na vissersklachten. Eerst werd het probleem nader in kaart gebracht en dat betekende ook de start van Veldkamp's adviesbureau, want hij werd medeschrijver van het in 1995 uitgebrachte eindrapport. Conclusie toen: het valt mee met de populatie, die in Nederland eerder rond 20.000 broedparen ligt dan rond de 45.000 zoals de vissers veronderstellen. En ze eten dus aanzienlijk minder. Het rapport verdween in een diepe Haagse la. Er gebeurde niets, het ministerie liet het betijen. "En dat, zegt Ronnie Veldkamp, "is de best denkbare maatregel geweest. Als je aalscholvers verstoort gaan ze naar een andere plek, daar nestelen ze en dan krijg je ze niet meer weg, het probleem wordt dan almaar groter."

Daar weten ze in Scandinavië en Oost-Duitsland alles van - waar ze het wél probeerden en nu met een vijf-dubbel aantal zitten. "De ergste natuurlijke vijand van de aalscholver is de aalscholver zelf. Het aantal broedparen in Nederland is gestabiliseerd, hier is het van in acht jaar tijd van 2000 naar 775 teruggelopen. De soort reguleert zichzelf - de één z'n dood is de andere z'n brood. Je ziet dat jongeren of nieuwkomers niet worden toegelaten, de stand blijft redelijk stabiel, al weet ik nog steeds niet precies waar de oorzaak te vinden is." Voer voor nog meer onderzoek.

Hij wil niet alles bagatelliseren. Aalscholvers eten namelijk ook snoekbaars, en dat is wel degelijk een commerciële vis met een goeie prijs voor de vissersman. In de herfst eet de aalscholver ongeveer de helft weg in het water dat Ronnie bestudeert. "Lijkt veel, zegt hij. "Maar het grootste deel zou de winter sowieso niet overleven." Maar als er geen aalscholvers waren, zou de visser meer vangen, hij zegt het vierkant en dat waarderen de vissers ook. Eén ervan nodigde hem na nachtelijk vissen uit voor een borrel. In de verhouding tussen vissers en natuurbeschermers is dat een vredespijp. Dat de visstand is afgenomen ligt niet alleen aan aalscholvers, voegt hij daar evenwel in dezelfde adem aan toe, ook aan het helderder worden

van water - daar houdt snoekbaars niet van.

Als bioloog heeft hij een handzame tip. Vang de vis niet direct zodra die de minimummaat van 42 centimeter heeft gehaald. Met 42 centimeter is de vis te groot voor de aalscholver, als de visserman hem een paar jaartjes laat zwemmen kan hij veel meer kilo's vangen.

Wat de vissersbonden betreft wordt de stand teruggebracht naar tweeduizend broedparen in heel Nederland, want zeg zelf - wat heeft de wereld in feite aan een aalscholver?

Heel veel - zegt Ronnie. Lyrisch: "Ik zie het in termen van esthetische beleving. Duizenden mensen genieten jaarlijks van de aalscholver."

Hij scrollt op z'n beeldscherm door z'n avondvullende powerpoint-presentatie: Kijk, als een aalscholver een partner zoekt dat heeft ie drie dagen lang een felrode vlek onder het oog, is die partner gevonden dan wordt die vlek geel."

Hij scrollt verder. Een lompe vogel, geen koning van het zwerk? "Ze kunnen prachtig zweven op termiek. Vanuit een vliegtuig heb ik gefotografeerd hoe ze jagen, als een militaire formatie - honderden in een kaarsrechte linie onder water. Zo jagen ze met elkaar alle vis op.

Buitengewoon intelligent toch? En heb je wel eens zo'n groep terug zien keren van de jacht? - het is het mooiste beeld dat ik ken."

Meer weten? www.bureauveldkamp.nl

© tekst en fotografie Jelle Boonstra, De Stentor. Gepubliceerd zaterdag 11 april 2009.

Op weg naar de kolonie.

Het landschap.

Op stap in de kolonie.

Veldkamp legt uit.

Ronnie laat inhoud braakbal zien.

En vervolgens een pasgeboren jong.